

Rolul bibliotecilor în formarea deprinderilor de lectură pe parcursul vieții

Margareta CEBOTARI

Rezumat:

Bibliotecile au fost și vor rămâne parte integrantă în sistemul cunoașterii prin promovarea lecturii ca bază pentru informare și învățare pe parcursul vieții. În articol sunt formulate unele argumente pro lectură și bibliotecă. Autorul demonstrează că schimbările majore care se produc în societatea informațională actuală determină crearea unor noi direcții de activitate pentru biblioteci în realizarea procesului de dezvoltare a deprinderilor de lectură pe parcursul vieții. Exploatarea informației prin lectură pe parcursul vieții devine o sursă de valoare a cunoașterii și dezvoltării umane. Lectura formativă reprezintă una dintre cele mai importante aspecte în formarea personalității, iar dezvoltarea competențelor de lectură critică constituie condiția necesară succesului. Contribuția bibliotecilor poate fi asigurată prin elaborarea unor strategii, care pot defini impactul activității lor asupra acestui proces prin acțiuni orientate spre inovarea și eficientizarea activității din perspectiva unor obiective clar definite.

Cuvinte-cheie:

biblioteci, demers informațional, demers educațional, criza lecturii, promovarea lecturii, competențe de lectură, lectură formativă, lectură critică, dezvoltarea personalității, cunoaștere, impact.

Oricât de evidentă ar putea fi, la prima vedere, lectura pe parcursul vieții, axele prezentate mai jos, vizavi de importanța informării, comunicării și a lecturii în formarea personalității și în dezvoltarea societății contemporane, au făcut obiectul unor numeroase și importante studii.

După cum menționează prof. univ. dr. Ion Stoica, specialist remarcabil în domeniul științelor infodocumentare, emisia contemporană de informații confirmă pe toate planurile potențialul uriaș de exprimare, de relaționare și, implicit, de cunoaștere, care beneficiază de un arsenal larg de forme și de mijloace, aproape spontan aliniat neîmplinitei nevoi de comunicare a omului [11, p. 7-8].

Fiind deschise schimbărilor actuale în procesul informațional, bibliotecile elaborează strategii, prin care pot realiza orientarea și ghidarea celor care au necesități de a accesa informații pertinente și aplicative. Demersurile informaționale ale membrilor comunității aflate în aria de servire a bibliotecilor pot fi realizate prin promovarea sistemică a culturii lecturii, prin susținerea procesului de învățare pe parcursul vieții.

Locul și rolul social al bibliotecilor se amplifică odată cu noile implicări în dezvoltarea cunoașterii și în creșterea calității vieții membrilor comunității. Utilizarea mijloacelor contemporane de promovare a informației demonstrează deschiderea bibliotecilor către modalități complexe de promovare a lecturii, de abordare a metodologiilor prin care pot să ofere utilizatorilor o mai bună înțelegere a informațiilor.

Bibliotecarii au fost mereu și continuă să rămână mediatorii lecturii, mediatorii transmiterii informațiilor. Mediarea informațională în relația *carte-cititor* este un fenomen permanent în biblioteci. Mediarea umană directă și mediarea tehnologică pot determina diferite niveluri de performanță. Mediarea tehnologică poate modifica formele percepției informației. De aceea, în studiile de specialitate se recomandă combinarea medierii umane cu mediarea tehnologică, ce poate conduce la realizarea unui cadru optim de cunoaștere prin cumularea efectelor ambelor medieri [11, p. 71].

Aplicând cercetări sociologice, bibliotecile cunosc necesitățile informaționale și culturale ale comunităților servite pentru a elabora direcții strategice

de activitate și a ajunge la soluții relevante și convingătoare de formare a deprinderilor de lectură pe parcursul vieții.

Lectura în sine este un act dificil, pentru că înainte de orice este un act de cunoaștere, afirmă Nicolae Busuioc, cunoscut scriitor și publicist, fost director al BJ „Gh. Asachi” din Iași (1990-2001). Omul trebuie să-și cultive voința și s-o plaseze mereu sub semnul cunoașterii, știind că una dintre sursele ei este, fără îndoială, lectura [1]. Aici, am spune noi, îi poate veni în ajutor biblioteca, oferind sustenabilitate în crearea deprinderilor de lectură pe parcursul vieții.

Analizând importanța lecturii în viața omului, prof. univ. dr. Anca Sîrghie, Universitatea „Alma Mater” din Sibiu, în lucrarea „Lectura și studiul: Introducere în psihopedagogia lecturii și a studiului” explică raportul *scriitor-cititor* și afirmă că „prin lectură intră în dialog experiența proprie de viață a cititorului cu cea dobândită de scriitor, care îi oferă celui alt cunoștințe noi, reactualizări ale celor vechi, determinându-l să mediteze mai adânc asupra existenței sale și a celor din jurul său”, accentuând că un factor esențial este întotdeauna scopul lecturii. În același timp, sunt analizate mecanismele lecturii și prezentate definițiile *lecturii ca proces*. În baza mai multor studii au fost stabilite două coordonate principale: *lectura euristică* – servește la descoperirea cunoștințelor noi; *lectura hermeneutică* – contribuie la interpretarea fenomenelor culturii spirituale [9, p. 93].

Lectura este contextul în care adevăratele valori se repliază/întipăresc în conștiință pentru a rezista în timp și a contura, într-un final, formarea și dezvoltarea personalității. Valorile astfel obținute pot contribui la crearea și susținerea valorilor esențiale ale comportamentului uman prin educația morală, educația intelectuală, educația estetică, educația psihofizică etc. Provocat de factori de ordin psihologic, sociologic, pedagogic, fenomenul rezistenței la educație, interpretat prin prisma crizei lecturii, se poate solda cu deficiențe de învățare, abateri comportamentale și chiar cu incapacitatea persoanei de a se integra activ în viața socială.

Pentru a spori șansele la educație de calitate, bibliotecile pot interveni cu activități de formare a culturii lecturii în cadrul unor cercuri de lectură,

cenacluri literare etc. În concordanță cu cerințele actuale ale utilizatorilor, activitățile sunt abordate dintr-o perspectivă inovatoare, stimulativă, creativă. Astfel bibliotecile se racordează la obiectivele formării cultural-spirituale, la crearea universului intelectual și moral al membrilor comunității în care activează. În acest sens, se realizează funcția/demersul educațional al bibliotecilor [7, p. 79].

Bibliotecile au scopul de a implementa în rândul utilizatorilor un spectru larg de tehnici moderne, orientate spre dezbateră lecturilor, formarea și dezvoltarea gândirii critice prin comunicare și socializare. Gândirea critică este un proces complex de integrare creativă a ideilor și resurselor, de reconceptualizare și reîncadrare a conceptelor și informațiilor. Este un proces activ și interactiv, bazat pe valorificarea citirii și a scrierii ca procese aferente gândirii. Criteriile gândirii critice înseamnă: a lua idei, a le examina implicațiile, a le pune la îndoială, a le compara cu alte puncte de vedere, uneori opuse, a construi sisteme de argumente care să le sprijine și să le dea valoare, a-și definitiva atitudinea proprie față de cele citite în baza acestor argumente [7, p. 4-5].

Dezvoltarea gândirii critice este legată de capacitatea de a uni informația cunoscută deja cu o informație nouă, asimilată prin lectură, experimentată etc. [2].

Pentru a realiza trecerea de la etapa de descoperire a cunoștințelor la etapa de formare a abilităților de lectură critică ale utilizatorilor prin discuții individuale sau activități în grup, bibliotecile aplică diverse tehnici de discuții asupra lecturii:

- brainstorminguri literare,
- ateliere de lectură,
- lectură ghidată/discuții ghidate asupra celor citite,
- prezentări de carte realizate de utilizatori,
- conferințe literare,
- ateliere de scriere literară etc.

Lecturile antrenează cultivarea aptitudinilor, competențelor de lectură. Lectura și analiza postlectură este o competență importantă în viața

omului, deoarece angajează formarea și perfecționarea continuă a abilităților de analiză și sinteză, favorizează dezvoltarea intelectuală și psihologică. Lectura operelor literare este un mijloc de instruire și educație cu o deosebită importanță în pregătirea tinerilor pentru viață.

Pentru a încuraja apropierea utilizatorilor de lectură, percepția/recepția operei literare, provocarea interesului pentru cunoaștere, bibliotecile trebuie să-și dirijeze activitatea conform unor strategii de dezvoltare a culturii lecturii, contribuind și la educarea progresivă pentru o cultură comunicațională a utilizatorilor. Elaborarea și realizarea acestor strategii pot contribui la organizarea activităților de promovare a lecturii, astfel ca acestea să provoace *plăcerea cunoașterii*, să formeze un cititor activ, care să-și creeze gustul propriu pentru lectură pe tot parcursul vieții [10].

Conform reperelor teoretice recomandate în standardele educaționale, competența de lectură reprezintă un ansamblu integrat de cunoștințe literare, capacități de lectură și atitudini literar-estetice, exersate în mod spontan într-o activitate de lectură. Tatiana Verdeș, prorector pentru activitatea științifică la USPEE „Constantin Stere” din Chișinău, a efectuat un studiu privind dezvoltarea competențelor de lectură în instituțiile de învățământ școlar din Republica Moldova, în baza datelor PISA. Studiul s-a desfășurat în cadrul unui proiect educațional finanțat de Programul „Buna Guvernare” al Fundației „Soros-Moldova”. Concluziile au fost puțin îmbucurătoare. Deși etapele de formare, dezvoltare și evaluare a competențelor de lectură în Republica Moldova, liniile oficiale de direcționare, standardele educaționale sunt bine structurate și argumentate, rezultatele testelor elevilor sunt totuși mai puțin relevante, mai ales în ceea ce privește pregătirea lor pentru învățarea pe parcursul vieții [12, p. 11].

Acest studiu motivează implicarea mai amplă a bibliotecilor în organizarea activităților de formare a culturii lecturii, de formare a competențelor de lectură pe parcursul vieții, astfel complementând efortul educațional al instituțiilor de învățământ în această direcție.

În ajutorul bibliotecilor sunt bunele practici de utilizare a lecturii în procesul educațional, care contribuie, de asemenea, la conștientizarea necesității

lecturii pentru formarea personalității. În școli sunt ore în cadrul curriculumului pentru disciplina opțională *Lectură pentru ghidare în carieră*, aprobat prin ordinul Ministerului Educației nr. 265 din 28 aprilie 2017. În cadrul acestor ore, în baza lecturii și analizei unor texte literare, sunt promovate diverse profesii, cum ar fi: judecător, pădurar, ambasador, muzeograf, aviator, stilist etc. [8].

Abordând subiectul *lectură-școală*, Maria Hadârcă, dr., conferențiar cercetător la Institutul de Științe ale Educației, menționează: „Între activitățile, procesele și necesitățile de învățare școlară autentică, lectura ocupă locul central ca activitate intelectuală, dar și spirituală, de formare-dezvoltare a personalității, de aceea competența de lectură a fost considerată dintotdeauna o condiție a reușitei elevului în școală, apoi – un mijloc de acces la cunoașterea generală și specializată. De aici importanța actului lecturii școlare în paradigma generală a învățării și necesitatea formării-dezvoltării competenței de lectură pe parcursul întregii sale vieți” [4].

„Indiferent dacă biblioteca publică oferă servicii tradiționale sau moderne, impactul acestora asupra dezvoltării personale a individului este unul important, cu repercusiuni asupra educației formale, *life long learning*-ului, dezvoltării competențelor de cultură a informației sau accesului la informațiile publice”, consideră prof. univ. dr. Agnes Erich de la Universitatea „Valahia” din Târgoviște. Se argumentează ideea vizibilității impactului bibliotecii publice asupra dezvoltării personale, pentru că rezultatele imediate sunt mai ușor de identificat. Prin activitățile pe care le propune publicului tânăr, ca *Ora de poveste*, *Lecturi publice*, *Recunoașteți personajul* etc., se intenționează dezvoltarea abilităților de citire și de utilizare corectă a limbii. Toate acestea implică tehnici de instruire și relaxare, de înțelegere personală, fiind reliefată importanța lecturii în viața participanților și rolul bibliotecii publice în sprijinirea acestei activități. Aceste rezultate sunt exprimate în termeni de satisfacție personală, deprinderea de noi competențe, încercarea de noi experiențe, creșterea încrederii și respectului de sine, dezvoltarea creativității, conștientizarea culturală, capacități sporite de comunicare prin dezvoltarea limbajului etc. Organizarea de cursuri pentru utilizatori în funcție de

cerințele acestora este un serviciu relativ nou, în cadrul căruia bibliotecile oferă membrilor comunității spații unde aceștia continuă să învețe, dezvoltându-și abilitățile de bază, necesare pentru participarea în viața socială, culturală și economică a comunității. Aceasta presupune dezvoltarea culturii generale, studierea limbilor, dezvoltarea abilităților de lectură, dezvoltarea competențelor tehnologice etc. Prin activitățile organizate diferențiat pentru diverse categorii de utilizatori, bibliotecile stimulează ideile, discuțiile, cultura dialogului și, implicit, creativitatea [3].

Demonstrarea valorii bibliotecii prin impactul ei atât asupra membrilor comunității, cât și asupra societății este mai actuală acum decât în oricare altă etapă de dezvoltare. Provocarea constă în faptul că biblioteca trebuie să-și măsoare succesul, să demonstreze importanța și impactul ei în timpuri de modernizare informațională continuă a societății. În condițiile modernizării activității, bibliotecile prestează o gamă mult mai largă de servicii inovative, în mare parte bazate pe utilizarea tehnologiilor informaționale, care au o influență majoră asupra diversificării competențelor utilizatorilor, asupra dezvoltării bibliotecii, comunității și societății în general.

Impactul acestor servicii influențează creșterea valorii/importanței bibliotecii în societate. Respectiv, este nevoie de o metodologie de evaluare a impactului. Standardul SM ISO 16439-2018 „Metode și proceduri pentru măsurarea impactului bibliotecilor” oferă instrumente utile personalului de bibliotecă pentru a convinge autoritățile publice, comunitatea (utilizatori și non-utilizatori) că finanțele alocate pentru întreținerea și dezvoltarea bibliotecii sunt transformate în servicii și produse, care aduc beneficii fiecărei persoane, bibliotecilor, comunității și contribuie la edificarea societății durabile [5, p. 7].

Comparațiile rezultatelor indicatorilor de performanță a bibliotecii în timp pot fi utilizate pentru a fi raportate autorităților și societății în scopul demonstrării valorii bibliotecii în acordarea accesului la informare și educație a populației, asigurarea instruirii continue pe parcursul vieții pentru toți membrii comunității [5, p. 25].

Concluzii

Bibliotecile au fost și vor rămâne parte integrantă a sistemului cunoașterii prin promovarea lecturii ca bază pentru informare/învățare pe parcursul vieții. În conformitate cu cele expuse, conchidem următoarele argumente pro lectură și bibliotecă:

- rolul bibliotecilor în crearea deprinderilor de lectură pe parcursul vieții este bine definit: crearea unui cadru organizat pentru „întâlnirile” cititorilor cu cărțile;
- bibliotecile asigură educarea cititorilor pentru cunoașterea metodelor avansate de lectură;
- bibliotecile susțin inițierea și stimularea de noi direcții a lecturii: de cercetare, formativă, educațională etc.;
- schimbările majore care se produc în societatea informațională actuală determină crearea unor noi funcții complexe pentru biblioteci în dezvoltarea deprinderilor de lectură pe parcursul vieții;
- în condițiile accesului rapid și direct al utilizatorilor la resursele informaționale, crește rolul bibliotecilor în medierea trinomului „informație–calitate–veridicitate”, iar bibliotecarii se transformă în mediatori ai informației;
- prin aplicarea unui management corect, lectura poate să devină o forță coezivă, care unește și inspiră comunitatea spre atingerea unor obiective comune;
- exploatarea informației prin lectură pe parcursul vieții devine o sursă de valoare a cunoașterii și dezvoltării umane.

Recomandări

Lectura formativă reprezintă unul dintre cele mai importante aspecte în formarea personalității, contribuind la dezvoltarea capacităților de reflecție, a capacităților de a gândi critic etc. Dezvoltarea acestor competențe

constituie condiția necesară succesului formării deprinderilor de lectură pe parcursul vieții. Bibliotecile pot contribui la realizarea acestor obiective prin:

- elaborarea unor strategii de promovare a lecturii, care ar include ansamblul unor decizii și acțiuni orientate spre raționalizarea și eficientizarea activității bibliotecii din perspectiva unor obiective clar definite și pe baza unor resurse adecvate scopului determinat: formarea deprinderilor de lectură pe parcursul vieții;
- activități inovatoare de promovare a lecturii pentru a dezvolta deprinderi și tehnici noi de lectură, pentru a-i face pe utilizatori să rămână fideli bibliotecii;
- implicarea administrației publice naționale și locale în promovarea lecturii prin organizarea unor activități socioculturale de amploare, la baza cărora ar fi demonstrarea importanței lecturii pentru succes și prosperitate;
- realizarea sondajelor de satisfacție a utilizatorilor versus oferta de lectură a bibliotecilor, care pot defini, în mare măsură, impactul bibliotecilor în formarea deprinderilor de lectură pe parcursul vieții.

Referințe bibliografice:

1. BUSUIOC, Nicolae. Lectura ca act al voinței. In: Asachiana. Revistă de Biblioteconomie și de Cercetări Interdisciplinare. Iași, 2018, vol. 8, pp. 7-11. ISSN2285-3197.
2. CARTALEANU, Tatiana, COSOVAN, Olga. Lectură și scriere pentru dezvoltarea gândirii critice. Chișinău, 2002. 78 p.
3. ERICH, Agnes. Biblioteca publică și rolul ei în comunitate [online]. [citat 03.06.2019]. Disponibil: <http://www.lisr.ro/19-erich.pdf>.
4. HADÂRCĂ, Maria. Competența de lectură – concept, structură și mediu de formare. In: Limba Română, 2015, nr. 3-4. [citat 03.06.2019]. Disponibil: <http://www.limbaromana.md/index.php?go=articole&n=3167>.

5. OSOIANU, Vera. CEBOTARI, Margareta. Impactul bibliotecii în contextul modernizării activității și serviciilor: efecte, metode de evaluare. In: Ghid în sprijinul implementării SM ISO 16439: 2018. „Informare și documentare. Metode și proceduri de evaluare a bibliotecilor” [Resursă electronică]. Chișinău, 2018. pp. 9-12. (citat 11.05.2019). Disponibil: <http://www.bnrm.md/files/publicatii/Ghid-Informare-si-Documentare.Metode-si-proceduri-pentru-evaluarea-impactului-bibliotecilor.pdf>.
6. OSOIANU, Vera. CEBOTARI, Margareta. DMITRIC, Ecaterina. Metode și instrumente de evaluare a impactului social al bibliotecii. In: Ghid în sprijinul implementării SM ISO 16439: 2018. „Informare și documentare. Metode și proceduri de evaluare a bibliotecilor” [Resursă electronică]. Chișinău, 2018, pp. 23-27. (citat 11.05.2019). Disponibil: <http://www.bnrm.md/files/publicatii/Ghid-Informare-si-Documentare.Metode-si-proceduri-pentru-evaluarea-impactului-bibliotecilor.pdf>.
7. RAZMERIȚA, Liuba. Valențele formative ale lecturii în contextul „crizei lecturii literare”. In: Probleme și soluții actuale ale parteneriatului familie-comunitate în contextul fenomenului rezistenței la educație. Bălți, 2013, pp. 77-86.
8. SANDU-GROSU, Svetlana, GRĂU, Natalia. Lectură pentru ghidare în carieră. Auxiliar didactic: clasa a 8-a. Chișinău: Ed. Dorința, 2016. 72 p. ISBN 978-9975-130-70-7.
9. SÎRGHIE, Anca. Lectura și studiul: introducere în psihopedagogia lecturii și a studiului. Sibiu: Ed. Alma Mater, 2002. 280 p. ISBN 973-8230-25-X.
10. STOIANOV, Natalia. Fiecare lectură este un drum spre o călătorie interioară... In: Convorbiri didactice, 2013, nr. 13-14, pp. 33-35. ISSN 1857-1131.
11. STOICA, Ion. Numai cercetarea salvează. Constanța: Ed. Ex Ponto, 2013. 178 p. ISBN 978-606-598-240-6.
12. VERDEȘ, Tatiana. Evaluarea competenței de citire/lectură. Studiu comparativ PISA vs. evaluarea națională la limba și literatura română (Republica Moldova). In: Univers pedagogic, 2017, nr. 4, pp.11-20. ISSN 1811-5470.